

İSLAM VE TURİZM İLİŞKİSİ*

*Abdulnasır SÜT***

ÖZET

Turizm; dinlenme, eğlenme, öğrenme, tarihi ve doğal güzellikleri görme amacıyla gerçekleşen seyahatleri ve geçici konaklama hareketlerini ifade etmektedir. Turizm faaliyetleri sosyal etkileşimin yanında ticari fırsatların doğmasına imkân vermekte; kültürel ve bilimsel açıdan toplumu değişik şekillerde etkilemektedir.

Din, bütün sosyal alanlarda olduğu gibi turizm sahasında da önemli bir etkinliğe sahiptir. İnsanlık tarihinde seyahat olgusu ile dinin doğrudan bir ilişkisinin olduğu bilinmektedir. İslam dini insanların, geçmiş medeniyetlerin tarihine ve kültürel mirasına ibret nazarıyla bakmalarını emretmektedir. İnancın temellendirilmesi hususunda Kur'an'ın seyahate dönük tavsiyeleri dikkate alındığında Müslümanların turizm faaliyetlerinde aktif olmaları gerektiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Buradan hareketle turizm olgusunun salt bir eğlenme ve dinlenme etkinliği olmadığı ifade edilebilir. İslam coğrafyası zengin tarihi, dini, kültürel ve doğal-turistik birikime sahiptir. Ancak Müslümanların bu zengin potansiyelden yeterli derecede yararlandıkları söylenemez. Bunda hangi faktörlerin ne derecede etkili olduğu araştırılmaya muhtaçtır.

Turizm modern görünümlü bir olgu olsa da temelde kadim seyahat olayına dayanmaktadır. Nitekim bu olgu Kuran-ı Kerim'de seyahat ve benzeri kavramlarla ifade edilmektedir. Kur'an'da yer alan bu kavramlar örgüsüne bakıldığında, insanın, yeryüzünde dolaşması, doğayı müşahede etmesi, geçmiş milletlerin tarihini incelemesi, buradan birtakım dersler çıkarılması, iktisadi kazanımlar için yeryüzüne dağılması ve var olan ilahi nimetlerin elde edilmesi gerektiği görülür. Hz. Peygamber de bu amaçlarla birçok seyahat gerçekleştirdiği gibi insanları da teşvik etmektedir. Bütün bu hususları dikkate aldığımızda İslam'ın itikadi, ticari, bilimsel ve kültürel vb. alanlarda faydalı ve meşru kazanımları elde etmek için turizmi teşvik ettiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Din, İnanç, İslam, Turizm, Seyahat, Kültür.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Bingöl Üniv. İlahiyat Fak. Kelam, El-mek: nasr_12@hotmail.com

THE RELATIONSHIP OF ISLAM AND TOURISM

ABSTRACT

Tourism represents all wide range of activities such as travelling and temporary housing, the objectives of which are to enable (travelling) people to rest, get entertained, learn, as well as to see historical and natural beauties. In addition to enabling people to socialize, tourism activities also provide commercial opportunities and effect society in a wide range of ways both culturally and scientifically.

As in all aspects of social life, religion is also a decisive factor in tourism. In the history of human being, a direct relationship between travelling concept and religion is observed. According to Islam, humans are required as well as commanded not only to take warning by, but also hold good aspects from the history of past civilizations and cultural heritage up as an example. At the same time, when the Holy Qur'an's recommendations regarding travelling are taken into consideration, it can be concluded that Muslims ought to and should participate fully in touristic activities whenever possible. According to this basic approach, tourism phenomenon is not only an entertaining and relaxation activity. The Islamic world has a rich historical, religious, cultural and natural touristic heritage. Having said that, it is still necessary to investigate to what extent which factors prevent Muslims to benefit from such a rich and comprehensive heritage.

Although tourism might nowadays be considered as a modern phenomenon by many people, it is actually a historical experience. This historical experience is expressed with different terms and concepts such as 'travelling', 'holding good aspects from the history of past civilizations' etc. in the Holy Quran. When these concepts in the Holy Qur'an are examined carefully, it is clearly understood that people are advised to travel in the world, observe the earth and the nature, examine the history of past nations, draw some material and moral lessons from them, and benefit economically. Prophet Mohammed (may peace be upon him) himself travelled many times to this end and also encourages people to travel. When all these are taken into heed as a whole, it is clearly understood that Islam openly encourages people to travel so that they can make maximum use of available beneficial gains in terms of faith, economy, science, knowledge, experience, culture and so on.

Key Words: Religion, Faith, Islam, Tourism, Holiday, Travel, Culture.

Giriş

Din her türlü sosyal ve kültürel faaliyette önemli bir belirleyiciliğe sahiptir. Sosyal ve kültürel bir faaliyet olan turizmde de din etkin bir rol oynamaktadır. Dinin turizm etkinliklerindeki konumu, belirleyiciliği, sınırlarını belirlediği çerçeve çok önemlidir. Toplumun düşünce ve davranışlarını etkileyen dini referansların aynı zamanda turizm algısını da belirlediği yadsınmaz. Buradan bakıldığında din ile turizm arasında var olan ilişkinin irdelenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Din ve turizm kavramlarının birbirleriyle ilişkisinden hareketle, dinin/İslam'ın temel

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

referanslarının bu ilişkiye nasıl yaklaştığı açıklanacak, turizm ve türlerinin ne olduğuna kısaca değinilecektir. İslam dininin turizm olgusuna yaklaşımı; temel referansları bağlamında işlenmeye çalışılacaktır. Bu çalışmada din/İslam ile turizm arasındaki ilişkinin keyfiyeti, İslam'ın bu ilişkiye karşı tutumu izaha çalışılacak ve bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

1. Turizm Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Turizm kavramının çeşitli tanımları yapılabilir. Turizm Latince'de "geri dönme hareketini" ifade eden "tornus" kelimesinden gelmektedir. Türkçe'de kullanılan "turneye çıkmak" deyiminin kaynağı da bu kelimedir. İngilizce'de "tour" kelimesi ise; "dolaşma, turne, farklı ülke veya şehre hoşnutluk, mutluluk temini için yapılan seyahat"¹ anlamlarına gelmektedir. Nitekim bugün turizm acenteleri ve şirketleri, organize ettikleri turistik seyahatleri "tur" kavramıyla ifade etmektedirler.

Turizm; ikametini değiştirmeden dinlenme, eğlenme, öğrenme, tarihi ve doğal güzellikleri görme amacı ile gerçekleşen gezileri ve geçici konaklama hareketlerini kapsamaktadır.² Turizm olgusu eğlenme, tatil, spor, eğitim, din, iş, aile, toplantı gibi çeşitli amaçlarla yapılan seyahatlerden oluşmaktadır.³ Turizm, genel olarak sosyal ve kültürel faaliyet, ulaştırma, konaklama, yeme-içme, eğlence gibi sektörlerden oluşan işletmelerden ve diğer turizm kuruluşlarından oluşan endüstri, turistlerin tatil yörelerinde yaptığı harcamalar, turistlere çevrenin tanıtılması, turistlerin tatil yerlerindeki yerel, sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler⁴ gibi farklı nitelikleri ve yönleri olan çok geniş kapsamlı bir olgudur.

İnsanların turistik bir faaliyet gerçekleştirmelerine imkân tanıyan çeşitli etkenler söz konusudur. Başka bir ifadeyle insanların turistik bir geziye çıkmalarını sağlayan unsurlar oluşmadan, turistik bir etkinlik gerçekleşemez. Bu unsurlar; boş zaman, para, ulaşım araçları ve motivasyon olarak sıralanabilir.⁵ Bu imkânlarla sahip olan bireyler, bilgilenme, eğlenme, fizyolojik ya da psikolojik rahatlama, inanç değeri olan mekânları ziyaret ederek arınma veya kutsanma gibi gerekçelerden dolayı turistik etkinlikler gerçekleştirirler.

Turizm seyahat olgusuna dayandığı için tarihin her döneminde var olmuştur. İlk seyahatler genellikle yiyecek temin etme, tehlikeli mekânlardan göç etme ve savaşların sonuçları nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Mısırlılar, Grekler, Persler, Romalılar ekonomik ve siyasi amaçlı çeşitli seyahatler gerçekleştirmişlerdir.⁶ Paranın ekonomide bir değişim aracı olarak kullanılması ve gelişen ticari etkinlikler ile ticari ağırlıklı seyahatler artmış, deniz aşırı geziler gerçekleşmiştir. Ancak, bunlar turizm faaliyetleri kapsamında değerlendirilemezler. Çünkü bunlar, turistik bir etkinlik sayılabilmesi için gerekli nitelikleri taşımamaktadırlar.

Güçlü bir devlet geleneğine sahip olan Çin, Mısır ve Roma gibi devletlerde ticari, kültürel ve turistik amaçlı geziler yapılmıştır.⁷ Seyahatin gerçekleştiği yollarda konaklama mekânları yapmaları, ilk turizm faaliyetleri kapsamında değerlendirilebilir. Tarihte ilk olimpiyat oyunlarının

¹ A. S. Hornby, "Oxford Advanced Learner's Dictionary", *tour*, md., 6th edition, Oxford University Press, 2000. Redhouse, *Büyük Eslözlüğü*, *tour*, md. Redhouse Yayınevi, İstanbul; A. S. Hornby, "Oxford Advanced Learner's Dictionary", *tour*, md., 6th edition, Oxford University Press, 2000.

² Armağan Çelik, *Kültür Turizmi Çerçevesinde İnanç Turizmi, Diyarbakır İli Örneği*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara 2008, s. 5.

³ Robert Christie Mill, *Tourism The Internantional Business*, Prentice Hall, New Jersey, Amerika 1990, s. 19.

⁴ Abdullah Rıdvan Ağaoglu, *Türkiye'nin Turizm Potansiyeli Bağlamında İnanç Turizminin Yeri*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara 2009, s. 5.

⁵ Mill, *a.g.e.*, s. 29-32.

⁶ Mill, *a.g.e.*, s. 2-5.

⁷ Mustafa Aksoy, "Türkiye'de İnanç Turizmine Genel Bir Bakış ve Hıristiyanlığın Seyahate Verdiği Önem", *Dinler Tarihi Araştırmaları III*, Ankara 2002, s. 417-418.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

düzenlendiği bugünkü Yunanistan topraklarında da ciddi kitle hareketleri yaşanmış, konaklama ve eğlence mekânları kurulmuş olmalıdır.

Ortaçağ Hıristiyan dünyasında gerçekleşen en önemli seferler, seyahatler, haçlı seferleridir. Haçlı seferlerinin bir turizm etkinliği olarak değerlendirilemeyeceği aşîkârdır; fakat seferler sonucu oluşan kültür etkileşimi ve Doğu'ya olan ilgi daha da artmıştır. Avrupa'da vuku bulan Rönesans ve Reform hareketlerinin önemli bir nedeninin de Batı dünyasının İslam dünyası ile girmek istediği yakın ilişki olduğu bilinmektedir. Rönesans ve coğrafi keşiflerle çehre değiştiren ve gittikçe zenginleşen Avrupa'nın, egzotik ve gizemli bulduğu Doğu'ya ilgisi ve merakı artmıştır. Özellikle şarkiyatçıların çalışmaları ile Doğu, Avrupa için daha da bilinir bir dünya olmuştur. Bunların sonucunda, turizmin dayandığı temel argüman olan seyahat gittikçe yaygınlaşmıştır. Ortaçağda pek çok meşhur Avrupalı ve Müslüman seyyahların kaleme aldıkları seyahatnameler de bunun ispatıdır.⁸

İslam dünyasında seyahat olgusunun çok erken dönemden itibaren var olduğu söylenebilir. İslam tarihinin başlangıcından beri Müslümanlar genellikle İslam dinini tebliğ etme, ticari faaliyette bulunma ve ilim tahsil etme amacıyla çeşitli seyahatler gerçekleştirmişlerdir. İslam düşünce dünyasında rol oynayan pek çok düşünür, âlim, ve mürşidin gerçekleştirdikleri seyahatler bunlara örnektir. İmam Gazali, İmam Şafî, Muhyiddîni Arabî, Kadı Abdulcebbar gibi pek çok şahsiyetin ilmi seyahatleri bu kapsamdadır. Özellikle hadis ilmiyle iştigal edenlerin, hadis öğrenme amacıyla yaptıkları ve düşünce tarihimizde *rihle* olarak bilinen seyahatler oldukça meşhurdur.⁹ Özellikle Abbasiler döneminde önemli siyasi, ticari, ilmi ve kültürel merkezler haline gelen şehirlerin varlığı -Bağdat, Kufe, Basra, Cundişapur, Şam, Kahire, Kayrevan, Kurtuba gibi- çok yönlü seyahatlerin gerçekleşmesine neden olmuştur. Aynı zamanda Orta çağda İslam dünyasında tanınan birçok seyyahın varlığı bunu göstermektedir.¹⁰

Ayrıca Selçuklu ve Osmanlı döneminde tasavvuf ehlinin irşad ve tedris amacıyla yaptıkları seyahatler bilinmektedir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yaygın bir şekilde var olan han ve kervan işletmeleri, seyahat olgusunun ne denli geliştiğini göstermesi açısından önemlidir. İslam dünyasında yazılmış seyahatnameler¹¹ de, seyahat kültürünün yaygınlığını göstermesi açısından dikkat çekmektedir. “İbn-i Battuta ve Evliya Çelebi İslam tarihinde bilinen en meşhur seyyahlardır. İbn Battuta'nın *er-Rihle* ve Evliya Çelebi'nin *Seyahatname* isimli eserleri mevcuttur. Bu seyahatnameler İslam coğrafyasının somut ve somut olmayan kültürel mirasının bir kaydı mahiyetindedir.¹²

⁸ 13. yy. sonları ile 14. yy. başlarında yaşayan hem tüccar hem de gezgin olan Marco Polo (İl Millione), Johann De Plano Carpini (Moğal Tarihi ve Seyahatname), misyoner ve kâşif olan Wilhelm Von Rubruk, (Moğolların Büyük Hanına Seyahat) gibi batılı seyyahlar ile İbn Fadlan, İbn Battuta, Evliya Çelebi gibi Müslüman seyyahlar bunların en çok bilinenleridir. Bu seyahatleri sonucunda toplumda ve siyasilere itibar görüp yeni bir sosyal mevki kazananları da yok değildir. 16-17. Yüzyıllarda yaşayan Prusyalı eczacı Reinhold Lubenau'nun İstanbul, Anadolu'nun başka şehirleri ve oradan İtalya'ya yaptığı seyahatler sonucu edindiği bilgik ile şehir halkının güvenini kazanmasıyla kent meclisi üyeliğine seçilmiştir. Bkz. Reinhold Lubenau, *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi*, I-II Cilt, Çev. Türkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Sabit, *er-Rihle fi talebi'l-hadis*, Thk. Nureddin Itri, Dimeşk 1975.

¹⁰ Bu seyyahlardan bazıları: İbn Vehb el-Kureşi (h. 256/m. 870), Usame b. Mankid (h.488/m.1098), Abdullatif el-Bağdadi (h.557/1162), el-Haravi es-Saih (h.568/m.1173), Nasır Hasru (h. 394/m.1003), İbn Fadlan (h.309/m.921), İbn Battuta (h.703/m.1304), İbn Cabir (h.539-614 /m.1217-1144) gibi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kadhim Shamhood Taher, “History of Tourism in Islam”, *Islamic Tourism*, Issue 34, March-April, 2008, s. 54-58.

¹¹ Seyahatnamelerin kronolojik bir sıralaması için bkz. Houari Touati, “Ortaçağda İslam ve Seyahat: Bir Âlim Uğraşının Tarihi ve Antropolojisi”, Çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yay., 2004.

¹² Örneğin İbn Battuta, “Seyahatname”sinde gezdiği yerlerde var olan önemli tarihi ve kültürel mekânların yanında oraların sözlü ve görsel kültürü hakkında bilgiler aktarmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yunus Macit, “Seyahatnamelerde Hadis Kültürü: İbn Battuta Örneği/Hadith Culture in Travelogues: The Case of Ibn Battuta”, *TURKISH STUDIES - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, -

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

Hıristiyanlığın seyahat olgusuna bakışını kısaca değerlendirecek; Hıristiyanlığın, varlığını nerede ise misyonerlik faaliyetine borçlu olduğunu ifade edebiliriz.¹³ Misyonerlik faaliyetleri genelde seyahat olgusuna dayanmaktadır. Hz. İsa'nın ilk inananları ve dava arkadaşları olan Havarilerin dini nedenlerle yapmış oldukları seyahatler bunların en bilinenleridir. Özellikle Pavlus'un Anadolu'nun batısını, Yunanistan ve Roma'yı ziyareti, Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen önemli seyahatlerdendir. Ayrıca Petrus ve Markos'un Roma'ya ve Barnaba'nın Kıbrıs'a dini nedenlerle gerçekleştirdiği seyahatler Hıristiyanlarca önemli kabul edilmektedir.

Aydınlanma çağıyla birlikte refah düzeyi gelişen Avrupa'da orta sınıfın da eğlenme, dinlenme, günümüz ifadesiyle tatil yapma arayışları başlamıştır. Ekonomik gelişme ile dünyayı tanıma amacıyla düzenlenen kültürel gezilere katılmak, doğal ve turistik mekânlarında tatil yapmak artık Avrupalılar için bir hobi olmuştur.

20. yüzyılda ulaşımda yaşanan teknolojik gelişmelerle seyahatler daha rahat, ucuz ve yaygın bir hal alınca, turizm de bundan olumlu; birinci ve ikinci dünya savaşının etkisiyle, pek çok sektör gibi turizm de olumsuz etkilenmiştir. Turizm faaliyetleri ikinci dünya savaşından sonra özellikle Batı dünyasında sistemli ve organize bir hal almışken İslam ülkelerinde turizm sektörüne profesyonel yaklaşımlar nispeten daha geç tarihlerde başlamıştır.

Modern anlamda turizm olgusu çok farklı ve yeni bir gerçekliktir. Günümüzde turizm ve tatil kavramı birlikte kullanılır olmuştur. Bu da dinlenme, eğlenme, gezme ve görmeye dayandığından farklı sektörleri doğurmuş ve ülkelerin ekonomik kaynaklarında önemli bir kalem olmuştur. Teknolojik gelişmeler sayesinde sınırların ve sınırlılıkların minimize olması, iletişim ve ulaşımın çok hızlı ve yaygın bir hal almasıyla beraber hızla küreselleşen dünyada turizmin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Turizm, ülkelerin ekonomik gelişmesinde önemli bir rol oynamaya başlamış ve büyük bir sektör haline gelmiştir. Turizmin sağladığı ekonomik getiri ile turizm sektörü sürekli büyümekte ve sektöre ilgi artmaktadır. Sektör büyüdükçe çarkları ve dalları genişlemekte, yeni yatırım ve hizmet alanları açmaktadır. Dolayısıyla turizm çeşidine uygun olarak yeni hedef ve stratejiler ile hedef kitleler belirlemek ve farklı organizasyonlar gerçekleştirmek için yeni politikalar ve uygulamalar gerekli olmaktadır.

Bu sektörden yeterince istifade edebilmek, buradan daha çok gelir elde etmek için önemli çalışmalar yapılmakta, ulusal ve uluslararası turizmde önemli hareketlenmeler yaşanmaktadır. Müslüman devletlerin sahip oldukları kültürel, tarihi ve doğal turistik potansiyelden yeterince istifade etmedikleri söylenebilir. Son yıllarda Arap coğrafyasında turizme ciddi yatırımlar yapılmakta ve önemli gelişmeler yaşanmaktadır.¹⁴ Oysa gelişmiş devletler, sahip oldukları kültürel, tarihi mirası ve doğal güzellikleri dünyaya tanıtmak ve turizme kazandırmak için yoğun bir çaba içerisinde. Alternatif turizm çeşitliliğine ilgiyi artırmak, bu sektörde farklı alanlar açmak için politikalar belirlemede, önemli yatırım ve planlamalar yapmakta, teşvik programları uygulamaktadır. Ayrıca bu yönde bir bilincin oluşması için çeşitli akademik ve kültürel etkinlikler de düzenlenmektedirler.

2. Din-Turizm İlişkisi

Birey ve toplum yaşamının şekillenmesinde ve hayatının iç dinamiklerinin oluşmasında dinin, dolayısıyla inancın çok önemli bir işlevi ve belirleyiciliğinin olduğu yadsınamaz bir

ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Sabahattin Küçük Armağanı), Volume 7/3, Summer 2012, www.turkishstudies.net, Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3725>, p. 2815-2836

¹³ Mehmet Aydın, "Hıristiyan Misyonerliğinin Başlangıcı, Gelişimi ve Hedefleri", *Dinler Tarihi Araştırmaları-V, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik Sempozyumu*, 01-02 Ekim Ankara 2005, s. 35.

¹⁴ Masoud Imani Kalesar, "Developing Arab-Islamic Tourism in the Middle East: An Economic Benefit or A Cultural Seclusion?", *International Politics*, Vol.3, No. V, Winter & Spring 2010, s. 105-136.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

gerçekliktir. Sosyologların dini tecrübenin hayatın tüm evrelerinde belirleyiciliğine ilişkin tespitleri de bunu göstermektedir. Din, hayatın her alanında varlığını hissettirdiği gibi özellikle toplumun düşünce dünyasının ve davranışlarının belirlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama ilişkin anlayışın oluşmasındaki rolü aşikârdır. Bununla birlikte toplumun da, din anlayışının şekillenmesindeki rolü inkâr edilemez.¹⁵

Sosyal bir olgu olan seyahat ise turizmle doğrudan ilişkili bir kavramdır. İlkçağlardan beri insanların inançları nedeniyle çeşitli dini vecibelerini yerine getirmek, ayinlerine, merasimlerine, festivallerine katılmak, inançlarına ait kutsal mekânları görmek ve ziyaret etmek amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatler, bir taraftan inançla diğer taraftan turizmle ilişkilidir. Tarih boyunca gerçekleşen dini nitelikli seyahatler, günümüzde daha da yaygınlaşmıştır. İnsanların ekonomik ve refah düzeylerinin yükselmesi, ulaşım ve iletişim imkânlarının yaygınlaşması, bilginin insanlar arasında hızlı dolaşımı gibi kolaylaştırıcı etmenler turizme, özelde de inanç turizmine olan ilgiyi artırmıştır.

Dini vecibelerin ifa edilmesi için inşa edilen mekânlar ve inanç merkezleri, inanç turizminin en önemli unsurlarıdır. İnanç merkezlerinin tarihi özelliği, sanatsal nitelikleri, kutsallığı ve değeri, turistlerin bu yerlere ilgisini artırmaktadır. Ayrıca inanç odaklı turistik gezilerin önem dereceleri, dinden dine, merkezden merkeze farklılık arz eder. Ayasofya'yı ziyaret eden bir Hıristiyan ile bir Müslüman'ın hissiyatı aynı olmayacaktır.

Turizmin hedeflerinden bir tanesi de insana psikolojik açıdan tatmin duygusu sağlamasıdır.¹⁶ Turizmin çeşitliliği içerisinde alternatif turizmden insanların beklentisi farklı olsa da, temelde fizyolojik ve psikolojik rahatlama olduğu açıktır. Bu bağlamda inanç turizmiyle alakalı olarak şu değerlendirme yapılabilir. Mümin bir insan, inancına ait bir mekânı, yapıyı, merkezi ziyaret ettiğinde, dini bir vecibeyi yerine getirdiğinde, kutsalına ilişkin bir etkinliğe, bir seremoniyeye katıldığında psikolojik bir rahatlama yaşar ve moral destek bulur. İnanç insanı sürüklediği duygu ve düşünce atmosferinde gerçekleşen etkinlikler, psikolojik bir deşarj sağlar. Söz konusu inanç merkezinin önemi ve değerine istinaden yaşanan duygusal ve fikrî yoğunluk, insanın maneviyatında ve güncel yaşamında ciddi değişikliklere neden olabilir. Hz. Musa'nın, Hz. İsa'nın veya Hz. Muhammed'in din ve insanlık değerleri için mücadele ettikleri ve bedel ödedikleri topraklarda gezmenin, dindar bir Yahudi, bir Hıristiyan veya bir Müslümanın duygu ve düşüncesine yansımaları olacaktır. Bir Müslüman için Hz. Muhammed (a.s.)'in yaşadığı toprakların, O'na ait herhangi bir hatıranın yaşandığı mekânın özel bir anlamının olduğu muhakkaktır. Bu fikrî ve duygusal atmosferi yaşamak için insanların yaptıkları seyahatler, turizmin dinle doğrudan bir ilişki içerisinde olduğunu somut bir şekilde ortaya koymaktadır.

Turistik faaliyetlerin sosyal, ekonomik, kültürel ve fikri açıdan pek çok yararı vardır. Örneğin; seyahat etmek insanların düşünce ve duygu aktarımını daha yoğun bir şekilde kullanmasına, karşılaştırmalar yapmasına, farklılıklar üzerinde düşünmesine sebep olur. Yaşamın anlam dinamiklerini daha fazla sorgulamaya götürür. Böyle bir anlam çerçevesinden hareketle Ortaçağın önemli seyyahlarından Lubenau Reinhold, insanın seyahatlerle daha dindar olacağını, Tanrı'nın lütuflarını ve nimetlerini daha iyi fark edeceğini 17. yüzyılın başlarında ifade etmiştir.¹⁷

Turizm sektöründe inanç turizmini cazip kılan başka unsurlar da bulunmaktadır. Bunlar, inanç merkezlerinde yapılan alış-veriş, konaklama ve harcamalardır. Dini nedenlerle yapılan

¹⁵ Walter H. Capps, *Toplum ve Din*, *Din, Toplum ve Kültür*, Der. ve Çev. Ali Coşkun, İz Yay., İstanbul 2005, s. 24-25.

¹⁶ Seher Uçkun, *İşletme ve İşletme Türleri, Turizm İşletmeleri*, Değişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 2.

¹⁷ Bkz. Reinhold Lubenau, *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi*, I-II Cilt, Çev. Türki Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012. Eserin tanıtımı için bkz. Arzu Baykara Taşkaya, "Reinhold Lubenau Seyahatnamesi, Osmanlı Ülkesinde 1587-1589, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVIII / 2, 2013, 618-620.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

harcamalar, inanç turizminin sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerini ortaya koymaktadır. Bu da turizm sektöründeki işletmeleri inanç turizmi alanında faaliyet göstermeye yönlendirmektedir.

3. İslam ve Turizm

İslam dininin temel kaynaklarında turizm olgusunun bugünkü anlamda var olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak turizmin seyahate dayanması ile İslam'ın temel referansları olan Kur'an-ı Kerim ve hadislerde seyahatle alakalı kavramların bulunması, İslam'ın turizmle yakın ilişkisini göstermektedir. Kur'an'da geçen “*sîrû*,¹⁸ *ibn sebil*,¹⁹ *izâ darabtum*,²⁰ *sâihûn*,²¹ *sefer*,²² *rihle*”²³ kavramları turizm olgusuyla ilişkilendirilebilecek kavramlardır. Turizm olgusu doğrudan seyahatle bağlantılı bir uğraştır. Ancak dinin önerdiği seyahatler dinlenme, eğlenme amaçlı değil, bir amaca matuf gerçekleştirilen anlamlı seyahatlerdir. Oysaki turistik seyahatler her zaman bu bağlamda gerçekleşmemektedir.

Kur'an-ı Kerim, insanların evrene, tarihe ve tarihin bırakmış olduğu mirasa ibretle bakmasını devamlı telkin eder. Bunu sadece telkinle bırakmaz, aynı zamanda insanları, atalarının, insanlığın tecrübe ettiği hayattan geriye ne bırakmış olduklarına ibretle bakmaları için seyahat etmeye davet eder: *De ki: “Yeryüzünde gezin dolaşın da (peygamberleri) yalanlayanların sonu nasıl olmuş bir görün.”*²⁴

Yaratılışların nasıl gerçekleşebileceğini anlamak, yeniden dirilişin mümkün olduğuna insanların inanması için evreni okumaya ve bunun için gezmeye çağırır: *“De ki: ‘Yeryüzünde dolaşın da Allah'ın başlangıçta yaratmayı nasıl yaptığına bakın. Sonra Allah (aynı şekilde) sonraki yaratmayı da yapacaktır. (Kıyametten sonra her şeyi tekrar yaratacaktır) Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter.”*²⁵

Bu ayetlerin amacı insanlara, seyahatlerle elde edeceği bilgi ve alacağı ibretle, Allah'ın kudretinin nelere malik olduğunu göstermektir: *Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur. Şu halde yerin sırtlarında dolaşın ve Allah'ın rızından yiyin. Dönüş ancak O'nadır.*²⁶ Ayrıca Kur'an müminlerin vasıflarını sayarken diğer özelliklerin yanında seyahat etmeyi de saymaktadır: *“Tövbe eden, ibadet eden, hamd eden, seyahat eden”*²⁷, *rükû eden, secde eden, iyiliği emredip kötülükten men eden ve Allah'ın sınırlarını koruyan insanlardır. O müminleri müjdele.*²⁸

Kur'an-ı Kerim'in muhtelif ayetlerinde geçmişe ibret nazarıyla bakmak, geçmişten ders çıkarmak için yeryüzünü dolaşmak tavsiye edilmektedir.²⁹ Nitekim tarihe ibret nazarıyla

¹⁸ *Sare* fiili Kur'an'da birçok yerde farklı fiil ve isim hallerinde geçmektedir: Kasas 28/29; Yusuf 12/59, Hac 22/46, Ali İmran 3/137. Bkz. Muhammed Fuad Abdulkaki, *Mu'cemü'l-müfehres li-elfazi'l-Kur'an*, Daru'l-hadis, Kahire 2001, s. 460.

¹⁹ Bakara 2/177; Enfal 8/41; İsra 17/26; Haşr 59/7.

²⁰ Nisa, 4/94, 101. ayette *iza darabtum fi sebilillah*, 101. ayette ise “*iza darabtum fi'l-ardı*” şeklinde geçmektedir. 101. ayette yeryüzünde seyahat ederken, seyahatin zorluklarından dolayı dini bazı konularda kolaylıklar sağlanmasına delildir. Ayette namazların kısaltılması doğrudan savaş şartlarına bağlanmışsa da namazların cem' (birleştirme) ve kasr (kısaltma) edilmesinin genel çerçevesi, hadislerle ve Hz. peygamberin bazı uygulamalarına da bakılarak genişletilmiştir. Bkz. Hayraddin Karaman ve dğr., *Kur'an Yolu*, II, DİB, Yay. Ankara 2006, s. 129-132.

²¹ Tevbe 9/112.

²² Tevbe 9/42; Sebe 34/19; Kehf 18/62; Cuma 62/5.

²³ Kureyş 106/2. Bu surede geçen “*rihle*”-*şita*'i ve *s-sayf*” ifadesi kervanların yaz ve kış aylarındaki seyahatlerine vurgu yapmaktadır.

²⁴ Enam 6/11.

²⁵ Ankebut 29/20.

²⁶ Mülk 67/15.

²⁷ “(Allah yolunda) seyahat edenler” şeklinde tercüme edilen “*es-sâihûn*” kelimesi “*oruç tutanlar*” olarak da tercüme edilebilir.

²⁸ Tevbe 9/112.

²⁹ Bkz. 3/137; 6/11; 12/109; 16/36; 27/69; 30/42; 47/10.

bakıldığında insan kendi küçüklüğünü, acziyetini, kifayetsizliğini, dünyanın kimseye yâr olmadığını ve Yaratıcı'nın mutlak kudret ve yüceliğini görür.³⁰

Hız. Muhammed (a.s.)'in peygamberlik öncesi seyahatleri dikkat çekicidir. Çocuk çağından itibaren Medine, Taif, Suriye, daha sonra Habeşistan, Yemen, Doğu Arabistan³¹ seyahatleri Hız. Peygamber'in risaletten önce hareketli ve dinamik bir yaşam sürdürdüğünün göstergesi olarak okunmalıdır.

Zaten Hız. Peygamber (a.s.)'in seyahat ve seferi teşvik edici hadisleri de durağan, tekdüze bir hayat anlayışını reddetmektedir. Nitekim Hız. Peygamber “*seyahat edin sıhhat bulun, savaşa çıkın ganimete erin,*”³² buyurarak seyahat ile sağlık arasındaki ilişkiye, ayrıca “*seyahat edin selamete erin, kazanın rızıklanın*”³³ ifadesiyle de seyahat ile iktisat arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Bu hadisler, seyahat etmenin insanlara yeni fırsatlar ve imkânlar sunabileceğini göstermektedir. Bu imkânlar sağlık, ticari, eğitim ve tebliğ gibi farklı konularda olabilir.

İslam'ın seyahati çok önemseydiği ve doğrudan yaşamın bir parçası haline getirmek istediği yukarıda verilen ayet ve hadislerden açıkça anlaşılmaktadır.

İslam dininde yolcuya tanınan kolaylıklar ve ayrıcalıklar yolculuğu kolaylaştırmaktadır. Kişi yolculukta ve gideceği yerde uzun süre kalmayacaksa namazlarını kısaltabilir, bazı âlimlere göre namazlarını birleştirebilir, orucunu kazaya bırakabilir.³⁴ Bütün bunlar bir Müslümanın yolculuk hayatını kolaylaştıran faktörlerdir.

İslam'ın kısa süre zarfında dünyada geniş topraklara taşınmasını sağlayan faktörlerden birisi de sahabe, tabiin ve daha sonraki âlimlerin seyahat ve hicretleridir. Bu hem farklı dinlere ve kültüre kendi değerlerini taşıma hem de onlardan yeni şeyler öğrenmeyi beraberinde getirmiştir. Kültür etkileşimi ve bilgi alışverişinin bir nedeni de bu karşılaşmalar ve seyahatlerdir. Müslüman âlimlerin ilim tahsil etme yolundaki -özellikle hadis alanında- seyahatleri (*rihleler*) bunların en bilinenleridir. Birçok İslam âliminin doğduğu yer ile vefat ettiği yerin farklı olması bu hareketliliğin ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Tasavvuf literatüründe sefer, seyahat kavramları hem manevi anlamda seyr'ü-sülûkü hem de maddi anlamda gezmeyi ifade etmekte ve tasavvuf edebiyatında sıklıkla işlenen bir tema olarak yer almıştır.³⁵

³⁰ Kadir H. Din, “Islam and Tourism”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 16, 1989, pp. 542-563, s. 553; Kur'an'ı-Kerim'de seyahate ilişkin detaylı değerlendirmeler için bkz. Hikmet Koçyiğit, “Yeryüzünde Seyahat Etmenin Kur'anî Boyutu”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 35. Erzurum 2011, s. 125-144. Koçyiğit, seyahat olgusunun daha ziyade ibret alma, sağlık, akraba, eş-dost ziyaretleri, çeşitli kongre ve sempozyum, fuarlar ve müsabakalar için yapılabileceğini ifade etmektedir. Koçyiğit, Kur'an'ın turizmin vazgeçilmez unsurları olarak sayılan yollar ve konaklama tesisleri (Sebe 34/18-19), yolculara maddi ve manevi desteğin verilmesi (Tevbe 9/60), tarihi eserlerin korunması (Mümin 40/82), tabiatın korunması (Ankebut 29/20) gibi hususlar üzerinde durduğunu vurgulamaktadır. Bunun için bkz. “A.g.m.”, s. 141-142. Celal Kırca, Kur'an'daki seyahatin amaçları olarak iman etmek, ibadet etmek, ticaret, ilim ve göç olarak sıralamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Celal Kırca, “İslam Açısından Turizm Olayı”, *Diyanet Dergi*, C. XXII, S. 2, 1986, s. 49-57.

³¹ Hız. Peygamber'in İslam öncesi seyahatleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Hamidullah, “Hız. Peygamber'in İslam Öncesi Seyahatleri”, *Ankara Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Ankara 1980, S.4, s. 327-342.

³² Beyhâki, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *es-Sünenü'l-Kübra*, Haydarabad 1344, VII/102; Bedreddin Ayni, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetul Kari Şerhu Sahihu'l-Buhari*, Daru İhyai'l-turasi'l-Arabi, Beyrut, X/139.

³³ Bkz. Taberi, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-evsat*, thk. Ebu Muaz Tarık b. Abdullah, Ebu'l-Fadl Abdulmuhsin, Kahire 1995, VII/245. Beyhâki, *es-Sünenü'l-Kübra*, VII/102

³⁴ Din, *a.g.m.*, s. 552.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ömer Özkan, “Tasavvufi Mesnevilerde Sıklıkla İşlenen Bir Motif: Sefer/Seyahat”/ A Motif That Frequently Dealt With In Sufistic Mesnevis: Travel/Journey”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hamza Zülfişkar Armağanı), Volume 4/3, Spring 2009, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.755>, p. 1755-1778.

Ehl-i Sünnet'in mezhep imamlarından İmam Şâfi'î (ö.820)'nin şu dizeleri, seyahat olgusunun kişinin düşünce ve davranışlarına müspet etkisini çok güzel özetlemektedir:

“Akıl ve edep sahipleri bir yerde oturup kalınca rahat edemezler.
O halde vatani bırak gurbete çık,
Seyahat et. Geride bıraktığın şeylere karşılık yeni ve güzel şeyler bulursun.
Sıkıntıya katlan, çünkü hayatın tadı çekilen yorgunluklardadır.
Durağanlığın suyun kokuşmasına neden olduğunu gördüm.
Su akarsa güzelleşir, akmazsa güzelliğini kaybeder.
Aslan yerini terk etmeden avını elde edemez.
Ok yayından çıkmadan hedefi bulamaz.
Güneş sürekli yörüngesinde kalırsa Arap-Acem herkes ondan bıkar.
Altın madeni mekânında kaldıkça bir toprak sayılır,
Güzel kokulu ud ağacı kendi yerinde bir çeşit odundur.”³⁶

İslam tarihinde Müslümanlar genellikle ibadet -bilhassa hac, umre-, ilim tahsili, tebliğ, dil öğrenimi, ticari nedenler ve gayelerle seyahat gerçekleştirmişlerdir.³⁷ İslam'ın gezip görme, bilgi edinme, ibret alma ve ilahi kudreti tanıma amacıyla gerçekleşmesini istediği seyahatler dışında, doğrudan ibadet kapsamına aldığı seyahatler de vardır. Hac ve umre bunun en somut örnekleridir. Beden sağlığı yerinde olan ve ekonomik gücü olan müminlerin ömürlerinde en az bir kere hacca gitmeleri Kur'an'ı-Kerim'de farz kılınmış, umre yapmaları devamlı tavsiye edilmiştir.³⁸ Hac ve umre, İslam dünyasında yaşanan en canlı ve en büyük inanç turizm organizasyonudur. İslam tarihi boyunca Müslümanlar arasında aktüelliğini sürekli koruyan hac ve umre, ibadet olmasının yanında sosyal, ekonomik ve siyasi yönleri de bulunan bir inanç turizmidir.

Turizmde önemli unsurlardan birisi de ağırılanma, misafirperverliktir. İslam kültüründe misafir ve yolcunun ağırılanması büyük bir erdem olarak telakki edilmektedir. Günümüz turizm anlayışında turist salt ticari bir figür olarak görülürken, İslam toplumlarında misafir, *tanrı misafiri* olarak telakki edilmiştir. Ancak günümüzde farklı milletlerden ve dinlerden insanların bir arada yaşadığı kentlerde güven ve emniyet endişesinden dolayı misafirlerin ağırılanması azalmış, turistler ticari bir unsur olmuşlardır.

Turizm ve tatil kavramları günümüzde zaman zaman eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Müslümanların tatil yap(ma)masına ilişkin farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Arapça “**âtil**” kelimesinden türemiş *tatil*, “çalışmayı kesme, atıl kılma” anlamında kullanılmaktadır. Tatili atıl kalma veya atalet olarak anlarsak, İslam'ın böyle bir yaklaşımı tasvip etmediği rahatlıkla söylenebilir. Vaktini boş geçirmek anlamında tatil İslam'ın tasvip etmediği bir durumdur. Müslümanların tatil yapma ihtiyacı vardır ama zamanı boş, atıl ve atalet içerisinde geçirme hakkı yoktur. Müslüman insan da biyolojik bir varlık olduğundan dolayı istirahate ihtiyacı vardır. Bunun dışında seyahatin ekonomik, sosyal ve siyasal pek çok kazanımı vardır. Bununla beraber, günümüzde zamanını atıl içerisinde geçirmek için özellikle sahil otellerine hapsolmek, özellikle dini değeri olan, sosyal kaynaşma ve birliğin temel dinamiklerinden olan bayramları otel köşelerinde geçirmek doğru bir yaklaşım olmasa gerekir.

Devletler ve turizm sektörünün işletmenleri, turizm potansiyelini artırmak ve uluslararası turizm hareketliliğini sağlayabilmek için alternatif turizm çeşitlerine yönelmişlerdir. Son yıllarda

³⁶ Muhammed İdris eş-Şâfi'î, *Dıvanu'l-İmamu's-Şâfi'î*, Thk. Dr. İmil Bedi Yakup, Daru'l-kitabi'l Arabi, 3. Baskı, Beyrut-Lübnan 1996, s. 53; Mustafa Çağrı, “İslam'da Seyahat ve Konukluk”, *İnanç Turizm Günleri -III-*, Şubat Yay., İstanbul 2007, s. 48.

³⁷ Çağrı, *a.g.m.*, s. 50.

³⁸ Bakara 2/196.

İslam ülkeleri de bu alternatif turizm türlerinden yararlanma cihetine gitmektedirler. Şimdi bu turizm türlerinin tanıtımı yapılacak ve kısaca İslam açısından durumu değerlendirilecektir.

4. Turizm Türleri ve İslam

Turizm türleri arasında kesin bir ayırım yapmak güç olsa da, devasa bir sektör haline gelmiş turizmi, türleri açısından sınıflandırmaya ve değerlendirmeye tabi tutmak gereklidir.

İnanç Turizmi: İnanç; sözlükte bir düşünceye gönülden bağlı bulunma, bir fikre olan bağlılık, inanılan görüş, tanrıya ve bir dine inanma, iman ve itikat anlamlarında kullanılmaktadır.³⁹ Terim olarak inanç ise, bir dinin getirmiş olduğu ilkeleri fikren ve kalben kabul etme ve bu ilkelere güvenme işidir. Dini doktriner kılan inanç ilkeleridir. Başta tanrı olmak üzere bu inanç ilkelerini kabul eden ve buna bağlı olarak bir hayat tasavvuru ve pratiği oluşturanlar inançlı insanlardır.

Turizm ise, daha önce tanımlanmış gibi insanların sürekli ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışında, yerleşmemek ve ekonomik anlamda gelir elde etmemek şartıyla, dinlenme, eğlenme, merak, spor, sağlık, kültür, deneyim kazanma, akrabalarını ziyaret etme, kongre ve seminerlere katılma, dini ibadetlerini yerine getirme gibi kişisel nedenlerle, ferdi ya da toplu olarak yaptıkları seyahatlerdir. Bunun turizm faaliyeti sayılabilmesi için, turistlerin gittikleri yerlerde en az bir gece konaklaması ve turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep etmeleri gerekmektedir.⁴⁰

İnanç turizmi ise, insanların sürekli yaşam alanları dışında, ticari kazanç amacına dayanmayan, dini vecibelerini yerine getirmek veya dini açıdan önemli gördükleri kutsal yerleri ziyaret etmek için en az bir gece konaklamadan oluşan geçici seyahatlerin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal nitelikli olay ve ilişkiler bütünüdür.⁴¹ Daha özet bir ifadeyle inanç turizmi, kutsal yerlerin çeşitli dinlere mensup turistlerce ziyaret edilmesinin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi⁴² şeklinde tanımlanabilir. Buna dini turizm (*religious tourism*) de denilebilir. Din, başka bir ifadeyle inanç, insanların dünyanın çeşitli yerlerindeki kutsal yerleri (*holy place*) seyahat etmelerinde belirleyici olan önemli bir unsurdur.⁴³

İnanç saikiyle gerçekleşen seyahatlerin insanlık tarihi kadar eski olduğu ifade edilebilir. İnsanlık tarihinin bidayetinden beri din insanların hayatında var olmuş ve belirleyiciliğini korumuştur. Peygamberlerin veya önemli dini şahsiyetlerin inşa ve imar ettiği dini yapılar, harikulade sayılabilecek dini hadiselerin yaşandığı yerler o dinin mensupları için çok önemlidir. Topluların ekonomik, kültürel, sosyal ilişkilerinde belirleyici bir rolü olan din, insanların yaşam şekillerinin belirlenmesinde ve buna bağlı olarak farklı coğrafyalar tercih edilmesinde de belirleyici olabilmektedir. Dinin büyük oranda belirleyici olduğu insanlık tarihi, zorunlu hicretlere ve gönüllü seyahatlere şahitlik etmektedir. Gönüllü olarak gerçekleşen bu seyahatlerin inanç turizmi kapsamına girdiği ifade edilebilir. Bu turizmin tarihi ise Babililere dayandığı ileri sürülmektedir. Babil'in Akitu'da kentinde hac organizasyonu yapılır ve insanlar orayı kutsal bir mekân olarak ziyaret ederlerdi. Sümer ve Akad, gelen hacıları cömertçe ağırlardı.⁴⁴

³⁹ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, “inanç ve inan” maddeleri, 11. Baskı, İz Yay., İstanbul 1996, s. 542; *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu, Ankara 2005, s. 965.

⁴⁰ Sevil Sargın, “Yalvaç'ta İnanç Turizmi” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XVI, S. 2, ss. 1-18, Elazığ 2006, s. 2.

⁴¹ Kağan Mehmet Usta, *İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından İznik'in Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek. Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2005, s. 5.

⁴² Cevdet Avcıkurt, “2000 Yıllarında İnanç Turizmi ve Türkiye”, *VIII. Ulusal Turizm Kongresi*, Kuşadası 1997, s. 79.

⁴³ Razaq Raj and Nigel D. Morpeth, “Introduction: Establishing Linkages Between Religious Travell and Tourism” *Religious Tourism and Pilgrimage Management*, Wallingfor, CABİ 2007, s. 9.

⁴⁴ Eyüp Ay, “Bir Mekân Olarak Kutsal Mimarinin Ortaya Çıkışı, Hacc İbadetinin Doğuşu ve İnanç Turizmi Üzerine”, *İslamiyat Dergisi*, S. 3, ss. 179-184, s. 181.

İnanç turizminin önemi, diğer turizm çeşitlerine göre, nispeten daha geç idrak edilmiştir. İnanç turizmi çerçevesi daha tam belirlenmemiş modern bir kavramdır. Ancak inanç turizminin vaat ettiği potansiyel, bu sektörde hızlı gelişmeleri beraberinde getirmiştir.

İnanç Turizminin Özellikleri: Turizmin genel özellikleri olduğu gibi, alternatif turizm kategorisine giren her bir turizm türünün kendine has özellikleri vardır. Aynı şekilde inanç turizmini diğer turizm çeşitlerinden ayıran farklı nitelikler bulunmaktadır. Hatta inanç turizmi dinden dine, amaçtan amaca farklılık arz etmektedir.

İnanç turizmi genellikle üç şekilde görülmektedir.

- 1- Hac gezisi olarak kutsal yerlere grup ya da bireysel olarak yapılan ziyaretler,
- 2- Belirli tarihlerde, önemli dini olayların yıldönümlerinde gerçekleşen büyük ölçekli toplantılar,
- 3- Turistik bir güzergâh üzerindeki önemli dini yerleri ve yapıları, turun süresini dikkate almadan ziyaret etmek için gerçekleştirilen turlar.

Bu üç tür inanç turizmi çeşidinden hedeflenenler farklı olduğu gibi gerçekleştirme amaçları da farklıdır. Bu amaçlar şöyle sıralanabilir.⁴⁵

- *Hac görevini yerine getirmek:* İbrahimî dinlerde hac önemli bir yer tutmaktadır. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da kutsal mekanları ziyaret etmek önemli dini vecibe sayılmaktadır. Hac, bir ibadet olarak manevi arınma ve kurtuluş vesilesi telakki edilir ve dini sebeplerle, genellikle dinî önemi olan mekânlara yapılan ziyarettir. Ayrıca İslam terminolojisinde hac, imkânı olan her Müslümanın belirlenmiş zaman içinde Kâbe'yi, Arafat, Müzdelife ve Mina'yı ziyaret etmek ve belli bazı dini görevleri yerine getirmek suretiyle yaptığı ibadeti ifade eder.⁴⁶ Yahudilerin Kudüs'ü ve Hristiyanların hem Kudüs'ü hem de Vatikan'ı ziyaretleri hacı olma amacıyla gerçekleşen ziyaretlerdir. Büyük hac merkezlerinin dışında daha küçük çaplı olan, hacıların çeşitli amaçlarla (örneğin şifa, şefaath bulmayı umarak) ziyaret ettiği merkezler de vardır; türbeler, azizlerle ilişkili mekânlar gibi. Birçok dinde ve inanişta hac ve hac merkezleri bulunmaktadır.⁴⁷

- *Adak adamak, günahlardan arınmak ve dilek bildirmek:* İnsanlar, kutsal kabul ettikleri mekânlarda adakta bulunmak ve af dilemekle günahlarının bağışlanacağına ve dileklerinin kabul olacağına inanırlar. Yaşamlarında maddi sebeplerle üstesinden gelemedikleri bir sorunla karşılaştıklarında bunu çözebilmek için genelde ilahi bir yardım arayışına girmektedirler. Burada inananlar, günahlarını itiraf etmekte, adak adamakta ve tövbe etmektedirler.

- *Sosyal ve manevi yönlerden üstün bir konuma ulaşmak:* Dini gerekçelerle yapılan seyahatlerin sosyal boyutu çok önemlidir. Dinler, insanların sosyal yardımlaşma ve dayanışma bilincine sahip olmalarını talep eder. Örneğin Müslüman için hac, tüm dünyadaki Müslümanların kardeşliğinin ve dayanışmasının vücut bulduğu bir ibadettir.⁴⁸

- *Belirli dini olayları kutlamak ve anmak:* Her inancın, kendine has bazı dini merasimleri, törenleri veya uygulamaları vardır. Peygamberlerin ve dini kişiliklerin doğum ve ölüm yıldönümleri, yaşadıkları önemli hadiseler ya da onlar tarafından yapılan belirli yolculuklar çeşitli

⁴⁵ Burcu Selin Yılmaz, "Türkiye'de Dini Turizm ve Meryem Ana Evi'nin Turistik Potansiyelinin Analizi", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2000, s. 68; Usta, a.g.e., s. 8-9.

⁴⁶ Ömer Faruk Harman, "Hac", *DİA*, XIV, 382.

⁴⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Erbaş, "İslam Dışı Dinlerde Hac", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/2002, ss. 97-120.

⁴⁸ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Şeriatı, *Hac*, Fecr Yay., Ankara 2011.

etkinliklerle anılmakta ve kutlanmaktadır. Bu tür dini etkinlikler ve kutlamalar sosyal ve kültürel açıdan ciddi bir hareketlilik sağlamakta ve turizmin ilgi alanına girmektedir. Örneğin Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi İslam dünyasında, özellikle Şia camiasında yüz binlerce insanın katılımıyla anılmaktadır.

• *Hakikati yaymak ve tebliğ faaliyeti (Da'vet)*: Her din sahip olduğu mesajı yayma ve mensuplarını dini görevlerini yerine getirmeye çağırır. İslam'a ve İslam esaslarına çağrı anlamına gelen da'vet İslâmî inanç ve değerlerin kabul edilip uygulanmasını sağlamayı hedef alan bir faaliyettir. Dolayısıyla hem gayri Müslimlere hem de Müslümanlara yönelik olabilmektedir.⁴⁹ Diğer dinler için de geçerli olan bu durum, mekân değişimini, kültürel ve sosyal hareketliliği sağlayan önemli bir dinamiktir. Hıristiyanların misyonerlik faaliyetleri için yapmış oldukları seyahatlerle Müslüman cemaatlerin veya tarikatların tebliğ ve davet amacıyla yaptıkları seyahatler bu kapsamda değerlendirilebilir.

• *Konferanslar ve dini toplantılar düzenlemek*: Her dinin davetçisi, faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütmek ister. Bu amaçla dini gruplar gelişimlerini izleyebilecekleri, üyelerinin manevi hedeflerine etkin şekilde ulaşmalarını sağlayacak eğitim verebilecekleri periyodik toplantılar düzenlemekte, çeşitli konferans, sempozyum gibi etkinlikler tertip etmektedirler.⁵⁰ Kongre turizmi, bu tür etkinlikler için iyi bir fırsattır.

Türkiye, üç semavi dinin (Müslümanlık-Hıristiyanlık-Musevilik) önemli dini ve tarihi mekânlarına sahip bir ülke olarak inanç turizmindeki yeri çok zayıftır.⁵¹ Ancak Türkiye'nin diğer alanlardaki gelişimine paralel olarak, turizm alanlarına yönelik iyileştirmeler de yapılmıştır. Bu kapsamda ulaşım, konaklama ve çevre düzenlemesiyle turist sayısının artırılması hedeflenmektedir. Dini saiklerle ülkemizi ziyaret eden turist sayısındaki artış her geçen yıl artmaktadır. Özellikle ülke topraklarında bulunan ve Hıristiyan için değer taşıyan pek çok yapı dikkate alındığında bu turizm türünün ne kadar gelişmeye müsait olduğu görülecektir. 2009 yılında senede bir kere Akdamar Kilisesi'nde ve daha sonra Sümela Manastırı'nda ayınların gerçekleştirilmesine izin verilmesi, atıl kalmış bu potansiyelin işletilmesinin kazanımlarını hatırlatması açısından önemlidir.

İnanç turizmi, aktif ve pasif inanç turizmi şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu tasnif, turistin gittiği ülke ve turisti gönderen ülke esas alınarak yapılmaktadır.

Aktif İnanç Turizmi: Bir ülke vatandaşlarının başka bir ülkeye dini sebep ve saiklerle yaptıkları ziyaretler ve bu süre zarfında turizm olgusu içerisinde değerlendirilebilecek ilişkiler bütünü, gidilen ülke açısından aktif inanç turizmidir. Örneğin, Müslümanların hac ve umre ibadetlerini ifa etmek için Mekke ve Medine gibi dini merkezlere yaptıkları seyahatler Suudi Arabistan açısından aktif inanç turizmi olarak değerlendirilir. Aynı şekilde, Hıristiyanlar bakımından önemli olan Efes gibi tarihi ve dini mekânlara yurt dışından yapılan dini seyahatler de Türkiye için aktif inanç turizmi olmaktadır.⁵²

Pasif İnanç Turizmi: Pasif inanç turizminde ise aktif inanç turizminin tersi bir durum söz konusudur. Bir ülke insanının dini inançlarını gereği olarak başka ülkelere yaptıkları seyahatler, çıkılan ülke açısından pasif inanç turizmi olarak değerlendirilebilir. Buna örnek olarak da Türkiye'den hac ve umre yapmaya giden vatandaşların ziyaretleri, ülkemiz bakımından pasif inanç turizmi kapsamındadır. Aynı şekilde yabancıların Efes'e yaptıkları ziyaretler, turistlerin ülkeleri bakımından pasif inanç turizmi kapsamında olmaktadır.⁵³

⁴⁹ Mustafa Çağrı, "Da'vet", *DİA*, IX, İstanbul 1994, 16.

⁵⁰ Usta, *a.g.e.*, s. 8-9.

⁵¹ Eyüp Can, "Türkiye'nin İnanç Haritası", *Hürriyet Gazetesi* 14 Ağustos 2010.

⁵² Usta, *a.g.e.*, s. 6.

⁵³ Usta, *a.g.e.*, s. 7.

Kültür Turizmi: Kültür turizmi en yaygın ve en gelişmiş turizm çeşitlerindedir. Bu turizm ile inanç turizmi yakın bir ilişkiye sahiptir. İnanç açısından değeri olan bir mekânın tarihi ve kültürel bir değeri de vardır. Burada kültür kavramına kısaca değinildikten sonra kültür turizmi, İslam açısından ele alınacaktır.

Kültür; bir millete ait maddi ve manevi bütün unsurları, geleneklerini, sosyal yaşam tarzını vs. her şeyi kapsayan bir kavramdır. Kültür turizmi, tarihi, mimari ve arkeolojik değeri olan mekânları ve yapıları görmeye, buradaki yaşam tarzlarını, gelenek ve görenekleri tanımaya, bunlar hakkında fikir edinmeye imkân sağlayan bir turizm çeşididir.⁵⁴

Kültür turizmi en dinamik, farklı yönleri olan ve daha ziyade seyahate dayanan bir turizm çeşididir. Bu turizm çeşidinde turist, sabit bir yerde kalmamakta, tur kapsamında planlanan tarihi, dini ve doğal yerlere gitmektedir. Dolayısıyla kültür turizminde turizm işletme sektörleri; ulaşım, ağırlama, konaklama, alış-veriş vb. yönünden daha geniş yararlanma imkânına sahiptirler. Neticede bunun, ekonomik getirisi daha fazladır. Deneyime dayalı kültür turizmiyle de ülkenin bilgi, kültür ve sanat alanında olumlu yansımalar gerçekleşmektedir.

Kültür turizmi çeşitli başlıklar altında incelenmektedir. Bunlar kültürel miras turizmi ve deneyime dayalı kültür turizmidir. *Deneyime dayalı kültür turizmi*, görsel sanatlar, festivaller ve sanatın diğer yönlerine turistlerin iştirakiyle gerçekleşen turizm iken; *kültürel miras turizmi*; doğal alanları, tarihi yapıları, anıtları, kalıntıları gezme ve incelemeye imkân sağlayan bir turizmdir.⁵⁵ Bu somut olmayan kültürel miras ve somut kültürel miras şeklinde de tasnif edilebilir.⁵⁶

Kur'an-ı Kerim, insanları yeryüzüne dağılmış bir ailenin fertleri olarak kabul eder. Buna göre insanlık ailesinin farklı dil ve lehçelere sahip olması, onların tanışmalarının ve kaynaşmalarının dinamiği olarak okunmalıdır. *“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.”*⁵⁷ Bu ayeti kerime insanların farklı dillerden ve milletlerden olmasının bir üstünlük vesilesi olarak kabul edilmesini ret etmektedir. Üstünlüğün takva gibi evrensel bir değere bağlı olduğuna dikkat çeken Kur'an, insanların bilişsel ve kültürel olarak tanışmalarını, bilimsel ve teknolojik alış-verişte bulunmalarını *“li-teârefu”* kavramıyla ifade etmektedir. Karşılıklı bilişsel ve kültürel etkileşim manalarını da barındıran bu kavram, insanların çeşitli turistik etkinliklerle birbirlerini tanımalarını, bilgi ve kültür alışverişinde bulunmalarını da barındırabilir. Çok sık seyahat edenlerin toplumla kaynaşma, dostluklar kurma, diğer şehirleri ve insanları tanıma, diğer kültürleri bilme, keşfetme ve ibret alma gibi birçok imkan ve fırsata sahip olabileceklerdir.

Kur'an-ı Kerim'de geçmiş milletlere ve onların bıraktığı kültürel ve tarihi mirasa yapılan vurguda, kültür turizminin yapılmasının gerekliliği anlaşılmaktadır. Nitekim din helak olan kavimlerin tarihi izlerine ibretle bakılmasını öğütlemektedir. Bu meyanda Babil, Mısır, Sodom ve Gomora gibi dünya kültür mirasında, bir yönüyle tefessüh etmiş medeniyetlere ait kalıntıların görülmesi, dinin bu tavsiyesine matuftur. *“Yeryüzünde gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerinin somunun nasıl olduğuna baksınlar? Onlar, kendilerinden daha güçlü idiler, toprağı*

⁵⁴ Ağaoğlu, a.g.e., s ,13.

⁵⁵ Ağaoğlu, a.g.e., s ,14.

⁵⁶ Somut olmayan kültürel mirasın kapsamı ve bu mirasın turizme kazandırılmasını hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Evrim Ölçer Özünel, Kültür Turizminde “Yöresel” ve “Otantik” Olanı Sorgulamak ve Tüketilmiş Mekânları Yeniden Üretmek Üzerine” / “Questioning the Locality and Authenticity in Cultural Tourism and Arguing the Space Consuming”, *TURKISH STUDIES - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/4 Fall 2011, p.255-262, www.turkishstudies.net, Doi Number :http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2857, s. 260-261.

⁵⁷ Hucurat 49/13.

*altı-üst etmişler ve onu, bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi, onlara da elçileri deliller getirmişti. Allah onlara zulmedecek değildi. Fakat onlar kendi kendilerine zulm ediyorlardı*⁵⁸ ayetinde önceki milletlerin, medeniyetlerin geride bırakmış olduğu tarihi, kültürel ve arkeolojik mirasın tefekkürle değerlendirilmesi gerektiği sonucunu çıkarabiliriz.

Deniz Turizmi: Bu, sahil turizmi olarak da bilinir ve dünyada çok yaygın olan turizm çeşididir. Modern dünyanın şehirlerde yaratmış olduğu ses, gürültü ve hava kirliliğinden bir nebze uzaklaşmak amacıyla hava ve çevre itibarıyla temiz, doğal güzelliklere sahip deniz sahillerine gidilmesi sonucu oluşan bir turizm çeşididir. Deniz ya da sahil turizmi deniz, kum ve güneşe dayalı bir turizmdir. Yüzme ve güneşleme imkânı daha iyi olan deniz kenarları tercih nedenidir. Jet ski, sörf, su kayığı, yüzme, dalma gibi etkinlikler de deniz turizmi kapsamındadır. Deniz kenarlarındaki konaklama, restoran, ulaşım ve sahil işletmeleri bu turizmden nedeniyle ciddi oranda ekonomik girdi sağlamaktadırlar.

Bu turizm türü nispeten yeni bir olgu olup İslami bakış açısına göre bazı problemler içermektedir. Çünkü İslam dininde erkekler ve kadınların avret yerleri (örtmesi gereken vücut) deniz turizminde çoğu kez ihlal edilmektedir. Tesettür hassasiyeti olan insanların deniz turizmine iştirak edebilmeleri için yeni alanların açılması bu turizm çeşidinde canlılığı daha da artıracaktır.

Sağlık Turizmi ve Termal Turizm: İnsanların sağlıkları nedeniyle kaplıca, deniz, buhar ve iklim kürleri gibi uygulamalar vasıtasıyla gerçekleştirdikleri turizm türüdür. Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de kaplıcalar odağında gelişen bu turizm çeşidi, iç turizmde çok yaygındır. Bu turizm çeşidinde insanların konaklama, beslenme, dinlenme ve eğlenme ihtiyaçları karşılanarak, psikolojik ve biyolojik rahatlama sağlanması amaçlanmıştır.⁵⁹ İnsanların, bazı sağlık sorunlarının giderilmesinde termal kaynaklardaki suyun özelliğinden dolayı şifa aramaları ya da hastalığın engellenmesini hedeflemesi gibi gayeler bu turizmde belirleyici olmaktadır. Bunun yanında fizyolojik, bedensel bir rahatlama da aranmaktadır. Türkiye’deki mütedeyyin ve muhafazakâr insanların genelde tercih ettikleri turizm çeşididir. Şifa bulma niyetiyle özellikle orta yaş ve yaşlı insanların tercih ettikleri sıcak termal tesislerde gerçekleşen turistik faaliyetler, kuşkusuz dinimizin teşvik edeceği faaliyetlerdendir.

Kongre ve Fuar Turizmi: Kongre turizmi, başka adıyla toplantı turizmi, sürekli konaklanan veya çalışılan yerler dışında uzmanlık gerektiren akademik alan ve mesleklerde faaliyet gösterenlerin belirli konularda bilgi alışverişlerini sağlamak için bir araya gelmeleri sonucu doğan turizm çeşididir. Akademik, kamu veya iş çevrelerinin ve devletlerin gerçekleştirmiş oldukları kongre, seminer, sempozyum, konferans, forum gibi etkinlikler toplantı turizm türüne örnektir. Kongre turizmi ile ülkenin bilimsel, ekonomik, sosyal ve kültürel değeri ulusal veya uluslararası arenada gösterilmiş olur. İslam dininin ilme, kültür ve sanata, dolayısıyla ilmi organizasyonlara, bilimsel toplantılara verdiği değer açıktır. Ortaçağda İslam dünyasında bilim, sanat ve kültür merkezi olan Bağdat, Şam, Buhara, Basra, Kahire, İskenderiye, İstanbul, Küfe gibi şehirler maalesef bu rollerini Avrupa ve Amerika’daki şehir merkezlerine kaptırmışlardır. İslam dünyasının bu rollerini tekrar geri kazanmaları bilime, sanata ve kültüre, dolayısıyla bilim, sanat ve kültür adamına gereken değeri vermesiyle ve bu alanlardaki etkinliklerin düzenlenmesi için gerekli fiziksel, düşünsel ve psikolojik zemini hazırlamasıyla yakından ilişkilidir. İslam dininin kongre ve fuar turizmini doğrudan teşvik ettiği, hatta emrettiği ifade edilebilir. Çünkü hakikatin tebliği, insanlığın faydasına olan bilginin paylaşımı İslam dininin emirlerindedir.

Ayrıca kongre ve fuar turizmi vesilesiyle uluslararası bilimsel, kültürel, ekonomik, sportif gibi etkinlikler (forum, sempozyum, konferans, kongre, fuar vb.), ülkeye ciddi bir prestij

⁵⁸ Rum 30/ 9.

⁵⁹ Ağaoğlu, a.g.e., s. 11.

sağlamakta, insanlar ve devletler için yeni olanaklar ve fırsatlar yaratmaktadır. Hz. Muhammed (a.s.) Mekke’de düzenlenen Ukaz ve Mecenne panayırlarının vermiş olduğu imkândan yararlanarak tebliğini yapmış ve Akabe Biati gerçekleşmiş ve Ensar’dan 70 kişi kendisine yardım sözü vermiştir. Ayrıca her yıl gerçekleşen ve insanlık tarihinin en büyük kongresi olan hac organizasyonunun bizzat ilahi emir ve peygamberlerinin uygulamalarına dayandığı da hepimizin malumudur.

Eko Turizm ve Yayla Turizmi: Yayla turizmi, büyük kentlerin, şehirlerin yaratmış olduğu stres ve yoğunluktan kaçarak zengin doğal bitki örtüsüne sahip mekânlara gitme ve doğa ile baş başa kalma isteği sonucu doğan turizm çeşididir. Yayla turizmi, zengin doğal bitki örtüsü, temiz hava, orman, göl, akarsu, şelale, mağara, yayla şenlikleri gibi nedenlerden dolayı tercih edilen bir turizmdir. Doğal özellikleri nedeni ile gerçekleşen turistik aktivite eko turizm kapsamındadır.

Kur’an-ı Kerim’de insanın fizyolojik ve psikolojik dinginliği doğal güzelliklerde, güzel mekânlarda ve doğal ortama yakalayabileceği cennet tasvirlerinden anlaşılmaktadır. Cennetten bahsederken köşklere, ağaçlardan, akan nehirlerden ve yeşilliklerden bahsetmesi insanın doğal arzusunu yansıtmaktadır:

“İçlerinde ebedi kalacakları altından ırmaklar akan Adn cennetleri de (onlarındır). Ve işte bu, arınmış olanın karşılığıdır.”⁶⁰

“İman edip salih amellerde bulunanlar; onları, içinde ebedi kalıcılar olarak, altından ırmaklar akan cennetin yüksek köşklarine muhakkak yerleştireceğiz. (Salih) Amellerde bulunanların ecri ne güzeldir.”⁶¹

“Ancak Rablerinden korkup-sakınanlar ise; onlara yüksek köşklar vardır, onların üstünde de yüksek köşklar bina edilmiştir. Onların altında ırmaklar akmaktadır. (Bu), Allah’ın va’didir. Allah, va’dinden dönmez.”⁶²

Bu ayetlerden anlaşılacağı üzere insan doğal güzelliklerden, güzel manzaralardan mutluluk ve huzur duymaktadır. Mimari özelliği, görsel niteliği iyi olan binaların uygun bir şekilde doğada planlanmış olması insanın gönlüne ve gözüne huzur vermektedir.

Ayrıca doğanın ekolojik dengesine uygun tutum ve tavır geliştirmek mümin bireyin sorumluluğudur. Bu sorumlulukla doğayı keşfe çıkmak, kırlardan ve bayırlardan doğal dengeyi bozmadan yararlanmak insana psikolojik açıdan bir rahatlama ve deşarj sağlar.

Spor Turizmi: Turistin çeşitli sportif faaliyetler dolayısıyla gerçekleştirmiş olduğu turizm çeşididir. Trendi hızla yükselen spor turizminde dağcılık, yamaç paraşütü, rafting, rüzgar sörfü, dalga sörfü, dalgıcılık, kayak, av gibi sportif faaliyetler yer almaktadır. Spor turizmi nedeniyle gelen turistler ikiye ayrılabilir. Birincisi sportif müsabakaya doğrudan katılan, sporcu grupları ve ekipleri, ikincisi sportif müsabakaları izlemek amacı ile gelen turistlerdir. Özellikle uluslararası sportif organizasyonların çok önem arz ettiği günümüzde, ülkeler bu etkinlikleri bir tanıtım ve ticari faaliyete dönüştürmektedirler. Sosyal, ticari ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesine iyi bir fırsat olabilmektedir. Başarıyla gerçekleşen sportif etkinlikler, medya üzerinden geniş kitlelere ulaştığı için ülkenin tanıtılması açısından çok önem arz etmektedir.

İslam dininin insan sağlığına verdiği önem ve Hz. Peygamber’in sportif faaliyetlere yönelik tutumu bilinmektedir. O’nun insanları sportif aktivasyonlara katılması için teşvik etmesi, hatta bizzat katılması, Müslümanların sportif aktivasyonlarda rol alması gerektiğini göstermektedir.

⁶⁰ Taha 20/76

⁶¹ Ankebut 29/58

⁶² Zümer 39/20

Aslında dinin, Müslümanların dinlerinin temel prensiplerine ve değerlerine aykırı olan ortamlar dışında, sosyal, kültürel, sanatsal vb. mekânların tümünde bulunmalarını ve burada gerçekleşen etkinliklerin bir parçası olmalarını istediği, teşvik ettiği söylenebilir.

Kış Turizmi: Kayak merkezleri, sosyal tesisler ve çeşitli dinlenme tesislerinin bulunduğu dağlarda gerçekleşen turizm çeşididir. İnsanlar bu turizmle kışın doğanın güzelliğini görme imkânı elde ederler ve psikolojik bir rahatlama yaşarlar. Beyazın her tarafı kuşattığı bir ortamda dinginlik ve huzur bulmakta, kayak merkezlerinde hem eğlenmekte hem de spor yapmaktadırlar. Kış sporları müsabakaları da bu turizmin önemli ayaklarından.

Yukarıda kısaca bilgi verilen turizm çeşitleri sadece bunlarla sınırlı değildir. Bunların yanı sıra golf turizmi, gençlik turizmi, yamaç paraşütü, trekking, su sporları, kuş gözleme gibi turizm çeşitleri de turizm alanında göze çarpmaktadır. Turizm sektörü ile işbirliği yapan ülkeler, bu turizm sektörlerinin yanında yeni alternatif turizm alanları açma çabası içerisinde yer almaktadırlar.

Sonuç

Dinin temel referansları esas alındığında din ile turizm arasında olumlu bir ilişkinin olması gerektiği söylenebilir. Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in seyahat olgusunu çok sık bir şekilde işlediği, anlamlı ve amaçlı seyahatlerin yapılmasını ısrarla istediği görülebilmektedir. Turizm olgusunun temel dinamiği de kuşkusuz seyahattir. Dolayısıyla bir Müslümanın turistik faaliyetlerden uzak durması düşünülemez.

Günümüz turizm anlayışının zaman zaman tatil ile karıştırıldığı söylenebilir. Tatil; hiçbir şey üretmemek, sadece dinlenme ve eğlenme olarak algılanıyorsa, kişiye ya da topluma katma değeri olmayan bir faaliyetse bu kabul edilemez. Vakti anlamsız ve verimsiz bir şekilde geçirmek, atıl ve atalet içerisinde tüketmek İslam'ın şiddetle karşı çıktığı bir durumdur. Ancak hızlı ve yoğun olarak geçen günümüz dünyasında insanın fizyolojik ve psikolojik rahatlama istemesi ve yaşaması da göz ardı edilecek bir durum değildir.

İslam dünyasının sahip olduğu turizm envanteri düşünüldüğünde, Müslümanlarda turizm bilincinin yetersiz olduğu ve Müslümanların bu kaynaktan batılı ülkelerle ölçüldüğünde istenilen düzeyde yararlanamadıkları görülebilir. Bunda toplumdaki turizm bilincinin yetersizliği ve dini referansların bu konuya müspet yaklaşımını farkında olmamak da vardır. İslam toplumunun turizm aktivasyonlarına karşı pozitif bir tutum takınmalarının turizm etkinliklerine olumlu yansıtacağı muhakkaktır. Bu tutumun alınmasında dinin seyahate ilişkin tavsiye ve önerilerin, seyahatle bireyden beklenen düşünsel ve davranışsal değişikliklerin önemi haizdir.

Turizm vizyonuna yönelik belirlenen ilkelerin uygulamasıyla beraber, turizmde ciddi bir nitelik değişikliği yaşanacağı ortadadır. Turizme yönelik yönlerin; ulaşım, konaklama, ağırlama, yeme-içme, servis gibi hususlarda bir markalaşmaya gidilmesi nitelikli turist sayısını artıracaktır. Bunun en temel koşulu, turizm ile ilişkili her sektördeki insanın turizm bilincine sahip olmasıdır.

Turizm etkinlikleri sosyal, bilimsel ve kültürel ilişkilerin gerçekleşmesine, ticari ve ekonomik fırsatların doğmasına imkân vermekte, insanların birbirlerini daha iyi tanımalarına olanak sağladıklarından dolayı insanlık barışına katkı sunmaktadır. İnsanların toplumlar ve kişiler hakkındaki önyargılarını ve kanaatlerini değiştiren iletişimdir. Milletler ve devletler arasındaki çatışmaları ortadan kaldırmanın bir yolu da iletişim kanallarını açık tutmaktır. Turizm etkinlikleri bunun için önemli bir araçtır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

KAYNAKÇA

- ABDULBAKİ, Muhammed Fuad, *Mu'cemü'l-müfehres li-elfazi'l-Kur'an*, Daru'l-hadis, Kahire 2001.
- AĞAOĞLU, Abdullah Rıdvan, *Türkiye'nin Turizm Potansiyeli Bağlamında İnanç Turizminin Yeri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara 2009.
- AKSOY, Mustafa, "Türkiye'de inanç Turizmine Genel Bir Bakış ve Hıristiyanlığın Seyahate Verdiği Önem", *Dinler Tarihi Araştırmaları III*, Ankara 2002, ss. 417-431.
- AVCIKURT, Cevdet, "2000 Yıllarında İnanç Turizmi ve Türkiye", *VIII. Ulusal Turizm Kongresi*, Kuşadası 1997.
- AY, Eyüp, "Bir Mekân Olarak Kutsal Mimarinin Ortaya Çıkışı, Hac İbadetinin Doğuşu ve İnanç Turizmi Üzerine", *İslamiyat Dergisi*, S. 3, ss. 179-184.
- AYDIN, Mehmet, "Hıristiyan Misyonerliğinin Başlangıcı, Gelişimi ve Hedefleri", *Dinler Tarihi Araştırmaları-V*, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik Sempozyumu, 01-02 Ekim Ankara 2005, ss. 35-47.
- BEDREDDİN Ayni, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetul Kari Şerhu Sahihu'l-Buhari*, I-XXV, Daru İhyai'l-Turasi'l-Arabi, Beyrut.
- BEYHAKİ, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *es-Sünenü'l-Kübra*, I-X, Haydarabad 1344.
- CAN, Eyüp, "Türkiye'nin İnanç Haritası", *Hürriyet Gazetesi* 14 Ağustos 2010.
- CAPPS, Walter H., Toplum ve Din", *Din, Toplum ve Kültür*, Der. ve çev. Ali Coşkun, İz Yayıncılık, İstanbul 2005.
- ÇAĞRICI, Mustafa, "Da'vet", *DİA*, IX, İstanbul 1994, ss. 16-19.
- , *İslam'da Seyahat ve Konukluk*, İnanç Turizm Günleri, III, 12-14 Mayıs 2006, Şubat Yayıncılık, İstanbul 2007.
- ÇELİK, Armağan, *Kültür Turizmi Çerçevesinde İnanç Turizmi, Diyarbakır İli Örneği*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara 2008.
- DİN, Kadir H., "Islam and Tourism", *Annals of Tourism Research*, Vol. 16, 1989, pp. 542-563.
- DOĞAN, D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, İz Yay., İstanbul 1996.
- EBU BEKİR Ahmed b. Ali b. Sabit, *er-Rihle fi talebi'l-hadis*, thk. Nureddin Itri, Dimeşk 1975.
- ERBAŞ, Ali, "İslam Dışı Dinlerde Hac", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/2002, ss. 97-120.
- HAMİDULLAH, Muhammed, "Hz. Peygamber'in İslam Öncesi Seyahatleri", *Ankara Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Ankara 1980, S.4, ss. 327-342.
- HARMAN, Ömer Faruk, "Hac", *DİA*, XIV, İstanbul 1996, ss. 382-386.
- HORNBY, A. S., "Oxford Advanced Learner's Dictionary", 6th Edition, Oxford University Press, 2000.
- KALESAR, Masoud Imani, "Developing Arab-Islamic Tourism in the Middle East: An Economic Benefit or A Cultural Seclusion", *International Politics*, Vol. 3, No. V, Winter & Spring 2010.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

- KARAMAN, Hayreddin ve dğr., *Kur'an Yolu*, I-V, DİB. Yayınları, Ankara 2006.
- KIRCA, Celal, "İslam Açısından Turizm Olayı", *Diyanet Dergi*, C. XXII, S. 2, 1986, ss. 47-58.
- KOÇYİĞİT, Hikmet, "Yeryüzünde Seyahat Etmenin Kur'anî Boyutu", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 35, Erzurum 2011.
- LUBENAU, Reinhold, *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi*, I-II, Çev. Türki Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.
- MACİT, Yunus, "Seyahatnamelerde Hadis Kültürü: İbn Battûta Örneği/Hadith Culture in Travelogues: The Case of Ibn Battuta", *TURKISH STUDİES - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, - ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Sabahattin Küçük Armağanı), Volume 7/3, Summer 2012, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3725>, p. 2815-2836
- MİLL, Robert Christie, *Tourism The Internantional Business*, Prentice Hall, New Jersey, Amerika 1990.
- ÖLÇER Özünel, Evrim, "Kültür Turizminde "Yöresel" ve "Otantik" Olanı Sorgulamak ve Tüketilmiş Mekânları Yeniden Üretmek Üzerine /Questioning the Locality and Authenticity in Cultural Tourism and Arguing the Space Consuming", *TURKISH STUDİES - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, - ISSN: 1308-2140, (Türk Halk Biliminde Dün Bugün Yarın), Volume 6/4 Fall 2011, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2857>, p.255-262.
- ÖZKAN, Ömer, "Tasavvufi Mesnevilerde Sıklıkla İşlenen Bir Motif: Sefer/Seyahat/A Motif That Frequently Dealt With In Sufistic Mesnevis: Travel/Journey", *TURKISH STUDİES - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, - ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hamza Zülfikar Armağanı), Volume 4/3, Spring 2009, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.755>, p. 1755-1778.
- RAJ, Razaq - Nigel D. Morpeth, "İntroduction: Establishing Linkages between Religious Travell and Tourism" *Religious Tourism and Pilgrimage Management*, Wallingfor, CABİ 2007.
- REDHOUSE, *Büyük Eİsözlüğü*, Redhouse Yayınevi, İstanbul.
- SARGIN, Sevil, "Yalvaç'ta İnanç Turizmi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. XVI, S. 2, ss. 1-18, Elazığ 2006.
- SELİN, Yılmaz Burcu, "*Türkiye'de Dini Turizm ve Meryem Ana Evi'nin Turistik Potansiyelinin Analizi*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2000.
- ŞAFİİ, Muhammed b. İdris, *Divanu'l-İmamu's-Şafii*, Thk. İmil Bedi Yakup, Daru'l-kitabi'l-Arabi, 3. Baskı, Beyrut 1996.
- ŞERİATİ, Ali, *Hac*, Fecr Yayınları, Ankara 2011.
- TABERİ, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-evsat*, I-X, thk. Ebu Muaz Tarık b. Abdullah, Ebu'l-Fadl Abdulmuhsin, Kahire 1995.
- TAHER, Kadhim Shamhood, "History of Tourism in Islam", *Islamic Tourism*, Issue 34, March-April, 2008, ss. 54-48.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/11 Fall 2014

TAŞKAYA, Arzu Baykara, “Reinhold Lubenau Seyahatnamesi, Osmanlı Ülkesinde 1587-1589”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVIII / 2, 2013, ss. 618-620.

Türkçe Sözlük, 10. Baskı, Türk Dil Kurumu, Ankara 2005.

UÇKUN, Seher, *İşletme ve İşletme Türleri, Turizm İşletmeleri*, Değişim Yayınları, İstanbul 2004.

USTA, Kağan Mehmet, *İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından İznik'in Değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2005.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 11 Fall 2014

